

UITVOERINGSPROGRAMMA BODEMDALING PROVINCIE UTRECHT 2020-2023

Vastgestelde versie (PS-vergadering d.d. 30 september 2020)

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD

1	VAN VISIE NAAR UITVOERINGSPROGRAMMA	4
1.1	Inleiding	
1.2	De Utrechtse veenweidegebieden	
1.3	Visie Bodemdaling 2018	
1.4	Uitvoeringsprogramma Bodemdaling	
1.5	Regionale Veenweidestrategie en Impulsgelden	
1.6	Ambitie en rol bebouwd en onbebouwd	
2	PIJLER 1: KENNISONTWIKKELING EN INNOVATIE	9
2.1	Doel	
2.2	Kennisprogramma's	
2.3	Activiteiten	
3	PIJLER 2: SUBSIDIES EN REGELGEVING	14
3.1	Doel	
3.2	Huidige subsidies veenweiden	
3.3	Huidige regelgeving veenweiden	
3.4	Activiteiten	

4	PIJLER 3: BEWUSTWORDING EN SAMENWERKING	17
---	---	----

4.1	Doel	
4.2	Samenwerking	
4.3	Rollen en verantwoordelijkheden	
4.4	Activiteiten	

5	PIJLER 4: UITVOERING VIA GEBIEDSPROCESSEN	20
---	---	----

5.1	Doel	
5.2	Werkwijze gebiedsprocessen	
5.3	Activiteiten	

6	ORGANOGRAM & FINANCIEN	26
---	------------------------	----

6.1	Inleiding	
6.2	Organogram	
6.3	Beschikbare middelen	
6.4	Begroting	

BIJLAGEN

1	Bodemdaling in Provincie Utrecht	
2	Pijler 1: Overzicht projecten Kennisontwikkeling en Innovatie	

VOORWOORD

Voor u ligt het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling 2020-2023 van de provincie Utrecht. Hierin leest u hoe de provincie de ambities voor het remmen van bodemdaling wil halen en langs welke weg het veenweidegebied toekomstbestendig gemaakt wordt.

Daling en CO₂ -uitstoot

De verschillende landschappen van het Utrechtse veenweidegebied spreken tot de verbeelding. Hier vindt u agrarische gronden, natuur, wandelmogelijkheden en locaties met een rijke cultuurhistorie. Helaas heeft het gebied ook te maken met een zakkende bodem. De bodem daalt door het oxideren en inklinken van de veengrond. De maatschappelijke gevolgen van de daling zijn groot. Dit geeft onder andere schade voor de landbouw, aan woningen en aan wegen. Naast overlast en schade voor inwoners en ondernemers, zorgt de bodemdaling ook voor de uitstoot van CO₂. Het landelijke Klimaatakkoord van juni 2019 is helder over de ambitie om CO₂-uitstoot in Nederland fors te reduceren en daarvoor liggen kansen in het veenweidegebied. De provincie Utrecht zet met het remmen van de daling in op het toekomstbestendig maken van het gebied, een vitale agrarische sector en pakt daar waar mogelijk gelijktijdig kansen voor de realisatie van natuur- en klimaatdoelen.

Samenwerken en innoveren

Om de bodemdaling en de CO₂ -uitstoot te remmen, kiest de provincie voor een aanpak waarin we verbinding zoeken met agrariërs, waterschappen, gemeenten en de maatschappelijke organisaties in het veenweidegebied. Samen verhogen we ons kennisniveau, leren we van eerdere praktijkervaringen en blijven we

constant in overleg met elkaar. De aanpak van bodemdaling gaat hand in hand met het creëren van een stabiele toekomst voor de agrarische sector. Dit vraagt zowel om heldere kaders vanuit de gezamenlijke overheden, als om praktische maatwerkoplossingen van agrariërs zelf. Het uitvoeringsplan zet daarbij in op het verder ontwikkelen en testen van onder andere alternatieve gewassen en potentiële nieuwe verdienmodellen voor boeren. Ook is er aandacht voor innovatieve technieken die de daling moeten remmen, zoals onderwater- en drukdrainage. Op die manier wordt enerzijds gekeken waar aanpassing aan de situatie mogelijk is en anderzijds wordt de daling zoveel mogelijk geremd.

Verantwoordelijkheid nemen

Door bodemdaling af te remmen en de uitstoot van CO₂ te reduceren, krijgen de klimaatdoelen invulling en zorgen we voor toekomstbestendig veenweidegebied. Daarbij zetten we ook in op het benutten van kansen voor bijvoorbeeld het verbeteren van de waterkwaliteit (KRW) en het vergroten van de biodiversiteit. We werken aan een vitale agrarische sector. Met de ambities en maatregelen in dit uitvoeringsprogramma wil de provincie Utrecht daarvoor belangrijke stappen zetten. Met vertrouwen in de toekomst nemen we met alle betrokkenen verantwoordelijkheid voor een vitale en gezonde provincie.

Hanke Bruins Slot
Gedeputeerde provincie Utrecht

1 VAN VISIE NAAR UITVOERINGSPROGRAMMA

1.1 INLEIDING

Voor u ligt het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling 2020-2023 van de provincie Utrecht. Het is een praktische en compacte uitwerking van de Visie Bodemdaling die eind 2018 is vastgesteld. In dit hoofdstuk schetsen we de ontwikkeling van dit Uitvoeringsprogramma en de samenhang met nieuwe ontwikkelingen die van invloed zijn op de aanpak van bodemdaling in de Utrechtse veenweidegebieden.

1.2 DE UTRECHTSE VEENWEIDEGEBIEDEN

Het veengebied van Utrecht is een dynamisch landschap. Oorspronkelijk was het een moerasgebied. Zo'n 1000 jaar geleden is het door mensen ontgonnen en in gebruik genomen. Eerst als akkerbouwgebied en toen dit door de daling van de bodem niet meer mogelijk was als weidegebied. Deze veranderingen komen door de bodemopbouw: het veen heeft een slecht draagvermogen waardoor het inklinkt. En door de ontwatering, onder andere voor de landbouw, oxideert het veen. Door beide processen, het inklinken en het oxideren, daalt de bodem. Oxidatie leidt bovendien tot emissie van broeikasgassen. De totale jaarlijkse CO₂-uitstoot in Utrecht wordt geschat op 0,5 Mton.

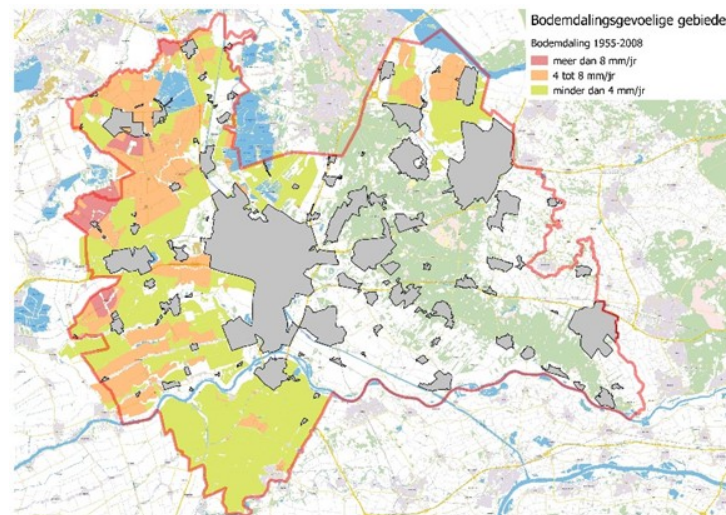
De Utrechtse veenweidegebieden omvatten ca. 42.000 hectare, dat is bijna 1/3 van de provincie en ca. 14% van het totale Nederlandse areaal. Daarvan is ca. 30.000 ha bodemdaling gevoelig. De veengebieden liggen vrijwel geheel in het westelijk deel van de provincie. In het noordoostelijke deel (Eemland) en zuidwestelijke deel (Vijfheerenlanden) van de provincie liggen ook nog enkele veenpolders met bodemdaling.

Het Utrechtse veenweidegebied bestaat uit een dik veenpakket oplopend tot een dikte van 10 meter. De bodemdaling varieert en kan oplopen tot 14 mm/jaar. In figuur 1.1 is deze variatie uitgedrukt in oranje en rode gebieden (is snelst dalend gebied).

De voornaamste oorzaak voor bodemdaling in het stedelijk gebied op veengrond is zetting door het gewicht van wegdek, ophoogmateriaal en zwaar verkeer. Oxidatie van de veenbodems kan spelen in groenvoorzieningen.

De urgentie om de bodemdaling te remmen nam de afgelopen jaren toe. Dit hangt samen met de bijdrage van veenoxidatie aan de CO₂-uitstoot, een beter inzicht in de kosten van waterbeheer, inzicht in de kosten van herstel van woningen en infrastructuur en een toenemende zorg voor waterveiligheid. Daarnaast zijn ook andere complexe opgaven zoals transitie in de landbouw, omgaan met klimaatadaptatie en de energietransitie van fossiel naar duurzaam steeds actueler geworden.

Provincie Utrecht concludeerde dat de tijd rijp was voor een visie op de aanpak van bodemdaling. Om daarmee richting partners helderheid in beleid te bieden dat bijdraagt aan het ontwikkelen van perspectief in de Utrechtse veenweidegebieden.

Figuur 1.1 Ligging bodemdalingsgevoelige gebieden (zie bijlage 1 voor grotere afbeelding)

1.3 VISIE BODEMDALING 2018

Eind 2018 stelde provincie Utrecht de Visie Bodemdaling vast. Deze visie op bodemdaling heeft als doel om een concrete **ambitie** te formuleren voor het remmen van bodemdaling voor korte termijn (2030) en langere termijn (2050). Bij het beschrijven van de ambitie is onderscheid gemaakt in bebouwd en onbebouwd gebied. Ook is uitgelegd hoe het proces eruitziet om van sectorale opgaven tot gecombineerde opgaven te komen voor de Omgevingsvisie. Dit was van belang omdat deze laatste een formele status heeft. De Visie Bodemdaling is daarmee een **bouwsteen voor de Omgevingsvisie**.

In de Visie Bodemdaling is voorgesteld om vooruitlopend op de vaststelling van de Omgevingsvisie een Uitvoerings**programma** met een **netwerkaanpak** op te zetten om goede informatie te verzamelen en in dialoog te komen met het gebied. De netwerkaanpak is van groot belang bij de invulling van gebiedsprocessen.

De Visie Bodemdaling heeft vier pijlers:

1. *Kennisontwikkeling*: op onder andere onderwaterdrainage, drukdrainage, lichtgewicht bouwen en infra, nieuwe teelten, bevorderen veengroei en het energielandschap in veenweidegebied;
2. *Stimulering en regelgeving*: door middel van wet- en regelgeving (ploegverbod, scheuren grasland, peilbesluit, duurzaam bouwen) en subsidies;
3. *Bewustwording/samenwerking*: door middel van goede regie, dialoog, kennisdeling en samenwerking;
4. *Gebiedsontwikkeling*: door middel van participatieve gebiedsprocessen en verstedelijking nieuwe stijl.

Deze vier pijlers vormen ook de basis van voorliggend Uitvoeringsprogramma. Met de netwerkaanpak onderstrepen we dat de aanpak van bodemdaling een gemeenschappelijke opgave is van verschillende overheden en maatschappelijke partners, ieder vanuit zijn eigen rol en verantwoordelijkheid. Daarbij wordt in wisselende samenstellingen gewerkt aan de vier programmapijlers. Deze pijlers

en netwerkaanpak zijn ook overgenomen in de Omgevingsvisie en vormen de basis voor het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling.

1.4 UITVOERINGSPROGRAMMA BODEMDALING

Actualiteiten

De ontwikkelingen rondom veenweiden in het kader van het Klimaatakkoord (vastgesteld juni 2019) gingen snel en hebben de Visie Bodemdaling 2018 op onderdelen ingehaald. Het was bij het vaststellen van de visie niet bekend dat de veenweideprovincies voor 2030 een emissiereductie van 1 Mton CO₂-eq moeten realiseren en daarvoor een Regionale Veenweidestrategie op moeten stellen. Ook de Impulsgelden Klimaatakkoord van het rijk (€ 100 miljoen) waren nog niet in beeld. De actualiteiten rondom de Natura2000-gebieden/het stikstofdossier zijn van recenter datum en hebben een nauwe samenhang met de gebiedsprocessen die nodig zijn vanuit het Klimaatakkoord in de veenweidegebieden. Er is ondertussen ook een nieuw provinciaal Coalitieakkoord en er ligt een ontwerp-Omgevingsvisie.

Activiteiten korte termijn

Het voorliggende Uitvoeringsprogramma Bodemdaling 2020-2023 is een praktische en compacte uitwerking van de Visie Bodemdaling, waarin ook bovengenoemde actualiteiten een plek gekregen hebben. We laten concreet zien wat we, op korte termijn en in de komende paar jaar samen met onze partners, doen in termen van projecten & activiteiten en welke resultaten we ermee willen bereiken. Ook de beschikbare financiën en de verdeling ervan over de verschillende programmalijnen zijn onderdeel van het Uitvoeringsprogramma.

Adaptieve aanpak

Jaarlijks wordt de voortgang gerapporteerd om het Uitvoeringsprogramma bij te stellen wanneer dit nodig is. We kiezen voor deze adaptieve werkwijze omdat er behoefte zal zijn om aan te haken op diverse actuele ontwikkelingen. We verwachten namelijk dat er uit de Regionale Veenweidestrategie aanvullende activiteiten naar voren komen. Overige ontwikkelingen binnen de landbouwtransitie,

natuur/stikstof en de energieopgave gaan ook snel. Voorliggend Uitvoeringsprogramma kan dan flexibel, tijdig en herkenbaar worden bijgestuurd naar een 2.0 programma.

1.5 REGIONALE VEENWEIDESTRATEGIE EN IMPULSGELDEN

Regionale Veenweidestrategie: (middel)lange termijn

In het Klimaatakkoord legt het Rijk een doelstelling neer voor de CO₂-eq uitstoot van de Nederlandse veenweidegebieden.

Wat is CO₂-eq uitstoot?

Om de invloed van de verschillende broeikasgassen te kunnen optellen, worden de uitstootcijfers omgerekend naar CO₂-equivalenten. De omrekening is gebaseerd op het Global Warming Potential (GWP) – dat is de mate waarin een gas bijdraagt aan het broeikaseffect. Broeikasgassen komen vrij bij oxidatie van veen (CO₂ en N₂O) en vernatten van veen (CH₄). Lachgas en methaan zijn veel sterkere broeikasgassen dan CO₂. Onderzoek moet uitwijzen welke omstandigheden en bedrijfsvoering tot de minste CO₂-eq uitstoot leidt (Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden).

- 1 kg CO₂ = 1 CO₂-eq
- 1 kg N₂O (lachgas) = 298 CO₂-eq
- 1 kg CH₄ (methaan) = 25 CO₂-eq

Provincies krijgen de regie om deze doelstelling te realiseren in samenwerking met de regionale gebiedspartners. Hoe ze dit samen willen bereiken moeten de partijen in 2020/voorjaar 2021 vastleggen in een Regionale Veenweidestrategie (RVS). Het is een (middel)lange termijnstrategie gericht op doelrealisatie van de CO₂-eq emissiereductie in 2030, met een doorkijk naar 2050. Het betreft een strategie voor het buitengebied en daarom is het geen een-op-een vervanging van de Visie Bodemdaling die ook over het stedelijke gebied gaat. Provincies kunnen zelf een invulling geven aan de RVS maar er is wel een aantal verplichte elementen meegeven, zie figuur 1.2.

VERPLICHTE ELEMENT RVS (Klimaatakkoord)

globale mix maatregelen (à 2030)	afspraken monitoring
perspectief op 2050	vervolgproces
bestaande instrumenten	(uitwerking polderniveau)
financiële doorrekening	verbinding bestaande processen
identificatie ontbrekende instrumenten	rol actoren in gebied

Figuur 1.2: Verplichte elementen Regionale Veenweidestrategie

Provincie Utrecht start rond de zomer (2020) met de uitwerking van de RVS. De provinciale doelstelling voor het afremmen van bodemdaling in het landelijk gebied zoals beschreven in paragraaf 1.6 vormt hierbij het vertrekpunt, waarmee ook voldaan wordt aan de doelstelling uit het Klimaatakkoord.

In het voorjaar van 2020 zijn voorbereidende gesprekken gevoerd met waterschappen, veenweidegemeenten, LTO en NMU, waarmee de basis is gelegd voor een gezamenlijk proces. Ook de Gebiedscommissie Utrecht-West wordt daarbij vanuit haar adviesrol betrokken. Het proces om te komen tot een RVS kan grofweg ingedeeld worden in 3 fasen: startfase, het opstellen van de RVS en de besluitvormingsfase. Naar verwachting is de RVS in het voorjaar van 2021 gereed.

Impulsgelden

In het klimaatakkoord is ook benoemd dat er vanuit het Rijk 2x50 miljoen in 2020 en 2021 beschikbaar komt om met gebiedsprocessen een stevige impuls te geven aan de klimaatopgave in de veenweidegebieden van Nederland. Dit worden de Impulsgelden genoemd. Het Rijk legt voor de besteding hiervan de regie bij de afzonderlijke veenweideprovincies. Om aanspraak te kunnen maken op deze middelen brengen provincies in beeld wat de strategische aanpak is met de daarbij behorende middelen om de gestelde doelen te bereiken. De bodemgesteldheid en de urgentie is in alle provincies anders. Daarom hebben de provincies de opgave en benodigde

middelen in goed overleg met elkaar afgestemd. Provincie Utrecht heeft daarnaast ook met HDSR en AGV over de opgave overlegd. Naar verwachting neemt het ministerie van LNV deze zomer (2020) een besluit over de toekenning van de middelen.

Pijler 4 (hoofdstuk 5) gaat onder andere in op uitgangspunten bij gebiedsprocessen en met welke gebiedsprocessen de partners aan de slag willen. Hierover zijn in het kader van de opstart van het opstellen van de Regionale Veenweidestrategie en het opstellen van voorliggend Uitvoeringsprogramma ook gesprekken gevoerd met gemeenten, waterschappen, LTO, NMU en de Gebiedscommissie Utrecht-West.

1.6 AMBITIE EN ROL BEBOUWD EN ONBEBOUWD

De ambitie voor onbebouwd en bebouwd gebied is als volgt in de ontwerp-Omgevingsvisie is opgenomen:

Onbebouwd

Ambitie: Bodemdaling brengt hoge maatschappelijke kosten met zich mee en gaat gepaard met een hoge CO₂-uitstoot. De provincie Utrecht vindt het belangrijk dat inwoners prettig kunnen blijven wonen in de veengebieden, dat de landbouwsector vitaal blijft, dat het water- en bodemsysteem gezond blijft, klimaat- en natuurdoelen behaald worden en dat hoge kosten als gevolg van de zakkende bodem verder voorkomen worden.

De provincie heeft daarom als doel om bodemdaling in 2030 met 50% te reduceren. Dit doel is aangescherpt ten opzichte van de Visie Bodemdaling en vastgelegd in het coalitieakkoord en de ontwerp-Omgevingsvisie. Bodemdaling zorgt voor uitstoot van CO₂ eq. Op basis van de huidige wetenschappelijke kennis¹ is aangenomen dat het remmen van bodemdaling met 50%, ook tot 50% vermindering van uitstoot van CO₂ eq betekent.

Provincie Utrecht realiseert zich dat deze ambitie alleen gerealiseerd kan worden in samenwerking met gebiedspartijen. Daarom kiest de

¹ Arets, E.J.M.M., J.W.H. van der Kolk, G.M. Hengeveld, J.P. Lesschen, H. Kramer, P.J. Kuikman & M.J. Schelhaas (2019). Greenhouse gas reporting for the LULUCF sector in

provincie voor een gebiedsgerichte samenwerking met agrariërs, waterschappen, gemeenten en de maatschappelijke organisaties (netwerkaanpak). Waar mogelijk worden andere opgaven hierbij ook integraal meegenomen.

Rol: Provincie Utrecht heeft de regierol. De provincie maakt afspraken met het Rijk en de regionale partners over aanpak, de middelen en de randvoorwaarden. Ze organiseert de regionale samenwerking en stelt de kaders op voor de gebiedsprocessen. Binnen de gebiedsprocessen heeft de provincie ook een faciliterende rol. De provincie zet daarnaast in op kennisontwikkeling, stimuleren door subsidies en regelgeving en bewustwording en samenwerking. De regionale partners zijn vanuit hun eigen ambitie, rol en verantwoordelijkheid partners in dit proces (zie voor een uitwerking hiervan hoofdstuk 4).

Regierol volgens ontwerp-Omgevingsvisie

In de ontwerp-Omgevingsvisie wordt vier rollen genoemd die de provincie Utrecht kan aannemen. De regierol valt onder de rol 'Realiseren' en wordt als volgt omschreven: opdrachtgever, trekker, regisseur et cetera. In deze rol zijn we leidend, ondernemend, aansturend, maken we prestatieafspraken, zorgen we voor regionaal programmeren, voeren we regie.

Bebouwd

Ambitie: De mate van bodemdaling in bebouwd gebied door zetting kan oplopen tot enkele centimeters per jaar. De gevolgen hiervan moeten worden aangepakt met een mix aan maatregelen. In nieuw te ontwikkelen stedelijk gebied verwachten wij van de gemeenten dat zij bij het ontwerp rekening houden met zetting door bodemdaling en geen kosten afwentelen van bouwfase naar beheerfase. Gedacht kan worden aan drijvend, op palen of terpen bouwen of aan bodemvervangings.

the Netherlands; Methodological background, update 2019. Statutory Research Tasks Unit for Nature & the Environment (WOT Natuur & Milieu), Technical report 146.

Rol: Wettelijk gezien ligt de opgave primair bij gemeenten en particulieren om maatregelen te nemen om de gevolgen van bodemdaling te ondervangen. Het beleid van de provincie voor bodemdaling in het stedelijk gebied is vooral gericht op het ondersteunen van gemeenten en particulieren, bijvoorbeeld door bij te dragen aan innovatie en kennisdoorwerking, vaak in combinatie met de aanpak rondom klimaatadaptatie.

De aanpak van bodemdaling zien wij als een gemeenschappelijke opgave van verschillende overheden, maatschappelijke partners, alsmede particuliere eigenaren en ondernemers (zie hoofdstuk 4). De focus van provincie Utrecht ligt op het onbebouwd gebied. Dit komt ook tot uiting in de verdeling van de het aantal en type activiteiten van het Uitvoeringsprogramma.

Leeswijzer:

Een uitwerking van 4 pijlers treft u aan in de hoofdstuk 2 t/m 5. Hoofdstuk 6 beschrijft de organisatie en middelen van het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling.

2 PIJLER 1: KENNISONTWIKKELING EN INNOVATIE

2.1 DOEL

We zetten in op kennisontwikkeling, kennisdeling en innovatie. Dit is nodig om effectiever en efficiënter de juiste maatregelen te kunnen nemen op de juiste wijze. Het resultaat is dat er meer kennis beschikbaar is om bodemdaling, broeikasgasuitstoot en de effecten daarvan voor het onbebouwd en bebouwd gebied te beperken. We bereiken dit door:

- Zoveel mogelijk samen te werken met/in andere (landelijke) kennisprogramma's, netwerken en partijen;
- Te investeren in projecten en pilots;
- Inhoudelijk te participeren in projecten en pilots;
- Kennis te delen en uit te dragen.

De afgelopen jaren is door provincie Utrecht en vele andere partijen al veel geïnvesteerd in kennisontwikkeling en innovatie. Tegelijkertijd concludeerden de betrokken partijen ook dat essentiële kennis over de processen van bodemdaling ontbreekt, net als de samenhang met andere maatschappelijke opgaven en de technische en economische handelingsperspectieven voor de lange termijn. En dat terwijl de urgentie voor de stedelijke en landelijke problematiek toeneemt. Op dit moment is bijvoorbeeld feitelijk niet vast te stellen hoeveel CO₂ de veenweiden uitstoten en welke condities hierop van invloed zijn (zie ook de beschrijving van het Nationaal Onderzoeksprogramma Bodemdaling Veenweiden (NOVB) in paragraaf 2.2). Een ander voorbeeld is de onzekerheid rondom natte teelten als alternatief verdienmodel voor boeren. Onderzoek en vooral ook de monitoring van (on)gewenste effecten van maatregelen is essentieel om tijdig bij te kunnen sturen.

Onderzoeken en pilots leveren bouwstenen op voor de aanpak bodemdaling. Provincie Utrecht stimuleert zelf onderzoek maar vult de instrumenten- en maatregelenkoffer ook met bouwstenen uit onderzoek dat elders in de veenweidegebieden plaatsvindt. Voor ondernemers en inwoners betekent dit dat ze individueel en/of binnen gebiedsprocessen keuzes kunnen maken voor een

toekomstbestendige woonomgeving en bedrijfsvoering. Overheden benutten de kennis voor het op- en bijstellen van lange(re) termijnvisies, beleid en inzet van instrumenten en middelen.

Tabel 2.1 toont de kennisthema's waaraan we op dit moment werken en die we de komende periode nog verwachten. Deze indeling is onder andere geïnspireerd op het afgeronde Programma Aanpak Veenweiden, het Klimaatakkoord en de Regio Deal bodemdaling Groene Hart. Het is aannemelijk dat de thema's in de loop van de tijd veranderen en/of dat accenten binnen de thema's verlegd worden. Eventuele aanpassingen kunnen worden verwerkt in het Uitvoeringsprogramma 2.0.

Tabel 2.1 Thema's van kennisontwikkeling en innovatie bodemdaling

Thema's	Richt zich op:
(Strategische) beleidskeuzes	ontwikkeling van methoden en instrumenten voor de onderbouwing van beleidskeuzes.
Aanpak gebiedsprocessen	leren van gebiedsprocessen (proces, samenwerking, draagvlak, communicatie en doelrealisatie).
Nieuwe watersystemen	ontwikkeling nieuwe methoden voor waterbeheer t.b.v. afremmen bodemdaling, waterkwaliteit en biodiversiteit.
Nieuwe verdienmodellen	andere, nieuwe ideeën voor agrarisch grondgebruik en nieuwe verdienmodellen door o.a. andere teelten.
Het nieuwe melkveebedrijf	verminderen van impact op waterkwaliteit en aanpassingen aan een verhoging van het grondwaterpeil.
Nieuwe oplossingen voor infrastructuur en bebouwing	nieuwe technieken en maatregelen om zetting te voorkomen of de gevolgen van zetting te beperken.
Monitoren	verzamelen van data voor het analyseren van het (on)gewenste effect van maatregelen en wat dit betekent voor modellen en bedrijfs- en beleidskeuzes.

2.2 KENNISPROGRAMMA'S

De afgelopen jaren investeerde de provincie al op verschillende manieren in kennis door zelf onderzoek te initiëren, te participeren of door samen met partners programma's te ontwikkelen. Zoals in paragraaf 2.1 al is benoemd weten we ook nog veel niet en hebben we meer inzicht nodig om tijdig de koers bij te kunnen sturen.

De tabel in paragraaf 2.3 toont de activiteiten waarin provincie Utrecht investeert. De provincie stimuleert onderzoek met subsidies en participeert met regelmaat door inhoudelijk of als begeleider deel te nemen aan het onderzoek. Uit het overzicht wordt ook duidelijk dat provincie Utrecht de onderzoeken nooit alleen uitvoert maar altijd in samenwerking met partners. In deze paragraaf lichten we een aantal programma's toe waarin we actief participeren. Op de website van het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling is als aanvulling hierop een overzicht van het landelijke Netwerk Bodemdaling te vinden, ingedeeld naar landelijk en stedelijk gebied en een ordening van de verschillende bestuursstafels, platforms en onderzoeksprogramma's.

De Gebiedscommissie Utrecht-West ontwikkelde in opdracht van de provincie het *Programma Aanpak Veenweiden* dat gefinancierd werd vanuit de Agenda Vitaal Platteland (AVP). Het programma stimuleerde tussen 2015-2019 27 pilots en projecten en was gericht op innovatie op het gebied van: het nieuwe melkveebedrijf, nieuwe verdienmodellen, nieuwe watersystemen, nieuwe oplossingen voor infrastructuur en bebouwing. Recentelijk is het programma geëvalueerd (op proces en inhoud) en momenteel bereidt de Gebiedscommissie Utrecht-West, op verzoek van de provincie, een advies voor over de vervolgstappen. Naast financiering was en is provincie Utrecht inhoudelijk betrokken bij projecten en pilots.

Het *Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling (NKB)* is in 2016 gestart op initiatief van Rijkswaterstaat, Platform Slappe Bodem, Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA) en de provincie Zuid-Holland. Het NKB is een platform dat zich inzet voor het verbinden, versterken en ontwikkelen van kennis rondom bodemdaling. Door het actief ontsluiten van deze kennis stimuleert het NKB de toepassing

van deze kennis in de praktijk. Ontmoetingen tussen de mensen uit het netwerk, zoals bijvoorbeeld tijdens symposia en deelexpedities, dragen hier aan bij. Het NKB financiert zelf geen onderzoek. Het NKB gaat inmiddels haar vierde jaar in en meer partijen besluiten het NKB financieel te ondersteunen, zoals de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) en diverse provincies, waaronder de provincie Utrecht. Het heeft bewezen relevant te zijn en wordt breed erkend als landelijk kennisknooppunt op het gebied van bodemdaling in zowel bebouwd als landelijk gebied. Het NKB heeft zich verbreed waarbij ook het onderwijs en Deltares (als vertegenwoordiger van de kennisinstututen) participeren. Er zijn zes deelexpedities en kennismakelaars operationeel en het NKB participeert in de Regio Deal bodemdaling Groene Hart.

Vanuit het Klimaatakkoord is het *Nationaal Onderzoeksprogramma Bodemdaling Veenweiden (NOBV)* opgestart. Het NOBV is een wetenschappelijk onderzoeksprogramma met een concrete onderzoeksvraagstelling gericht op de uitstoot van broeikasgassen uit veenbodems in het landelijk gebied. Doel van het onderzoek is de effectiviteit van verschillende maatregelen tegen veenafbraak te onderzoeken en de voorspellingen over de emissies onder verschillende omstandigheden en bij verschillende maatregelen te verbeteren. Voor de uitvoering is een consortium gevormd van verschillende onderzoekspartijen: Deltares, Radboud Universiteit, Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit Utrecht, Wageningen Environmental Research en Wageningen Universiteit, met medewerking van Technische Universiteit Delft, B-ware en Kytalyk Carbon Cycle Research VOF. Het NOBV wordt gefinancierd door diverse overheden, het Innovatieprogramma Veen Noord-Holland (IPV), het Veenweiden Innovatiecentrum (VIC) en de Regio Deal bodemdaling Groene Hart en uitgevoerd onder regie van STOWA. Provincie Utrecht is indirect medefinancier en deelnemer van het inhoudelijke begeleidingsteam.

Het *Veenweiden Innovatiecentrum (VIC)* in Zegveld initieert innovatie en stimuleert en vergaart, bundelt en verspreidt kennis en kunde over de onderwerpen water, landbouw, bodem, natuur & biodiversiteit en

klimaat & energie in het Nederlandse veenweidegebied. Provincie Utrecht is inhoudelijke samenwerkingspartner en samen met twee andere provincies en de zes waterschappen in het Groene Hart en Laag Holland financier van het VIC. Het *Kennis Transfer Centrum (KTC)* Zegveld beheert sinds 2014 de proefboerderij waar het VIC gevestigd. KTC Zegveld biedt het VIC de mogelijkheid om innovaties te laten onderzoeken die voor gangbare bedrijven te experimenteel zijn en het biedt de mogelijkheid om bezoekers verschillende innovaties in de praktijk te laten zien. KTC Zegveld is eind 2018 uitgebreid, door aankoop van de naastgelegen boerderij waar de Hoogwater boerderij is ingericht.

De *Regio Deal bodemdaling Groene Hart*, is een initiatief van acht regionale partijen uit het Groene Hart en vijf ministeries. Binnen de Regio Deal bodemdaling Groene Hart werken overheden, kennisinstellingen, agrarische sector, bewoners en bedrijfsleven gezamenlijk aan 23 projecten en pilots. Provincie Utrecht is mede-initiatiefnemer, financier en inhoudelijk betrokken bij diverse projecten. Met de Regio Deal is focus aangebracht op het ontwikkelen van toepassingsgerichte kennis. Toepassingsgericht betekent dat kennis wordt gebruikt om burgers en bedrijven op een goede manier handelingsperspectief te geven in het omgaan met de gevolgen van bodemdaling. Ook zet de Regio Deal in op toepassen van kennis in nieuwe oplossingen en nieuwe verdienmodellen voor ondernemers. Bovenstaande betekent onder andere dat concreet ingezet wordt op het meten van bodemgedrag, om nieuwe kennis uit te testen en te experimenteren (bijvoorbeeld met nieuwe agrarische verdienmodellen). De resultaten vormen essentiële bouwstenen voor het besluitvormingsproces en in visievorming rondom bodemdaling in het Groene Hart, maar ook daarbuiten.

Een breed nationaal consortium onder leiding van de Universiteit Utrecht gaat werken aan het NWO-onderzoeksprogramma *Living on Soft Soils (LOSS)*. Provincie Utrecht is medefinancier en op onderdelen inhoudelijk betrokken bij de kennisontwikkeling. LOSS gaat gegevens samenbrengen uit verschillende bronnen (o.a. uit de Regio Deal, van het VIC en NOBV) en vervolgens op meerdere manieren bepalen hoe

snel de Nederlandse bodem zakt. Met computermodellen worden voor het hele land de oorzaken voor bodemdaling geanalyseerd. Er worden voorspellingen gedaan voor meerdere toekomstscenario's, met en zonder veranderingen in landgebruik en waterbeheer. Dit vormt een basis voor nieuw te vormen beleid, en voor het bedenken van nieuwe oplossingen om er als maatschappij mee om te gaan. Om tot goede besluitvorming te komen hanteren ze de 6M-benadering: meten, inzicht in mechanismen, modellen, middelen, maatregelen en monitoring. Uiteenlopende disciplines als fysische geografie, satellietgeodesie, biologie, bodemchemie, agro-economie, civiele techniek, milieubeleidswetenschappen en rechtsgeleerdheid werken hierbij samen.

2.3 ACTIVITEITEN

Tabel 2.2 toont een overzicht van de op dit moment **lopende projecten**. De kolom 'Samenwerking met' betreft een bundeling van alle samenwerkende partners uit genoemde projecten. Bijlage 2 bevat een uitwerking van deze tabel met daarbij een omschrijving van het doel, de projectpartners, de rol die provincie Utrecht in het project heeft en de relaties met andere programma's. Afgeronde projecten uit het Programma Aanpak Veenweiden staan hier niet genoemd. Projecten staan onder hun primaire thema, al bedienen ze soms meerdere thema's. Het thema Aanpak Gebiedsprocessen moet nog starten. Monitoring is onderdeel van veel projecten maar niet primair een doel op zich.

Tabel 2.3 toont een overzicht van **mogelijk nieuwe onderwerpen** voor onderzoek en/of (door)ontwikkelingen waaraan de provincie Utrecht wil gaan werken. Sommige onderwerpen hebben een directe relatie met de Regionale Veenweidestrategie omdat ze dienen als onderbouwing voor de (middel)lange termijn strategie. Deze zijn voorzien van *.

Tabel 2.2 Lopende projecten kennisontwikkeling en innovatie (pijler 1), projecten met * hebben een lange doorlooptijd, zij lopen ook na 2021 door (zie ook Bijlage 2)

210-000-011-0

¹ Rollen (uit Omgevingsvisie, zie ook paragraaf 1.6): Stimuleren (faciliteren, subsidies), Participeren (coördinator, partner, deelnemer), Realiseren (opdrachtgever, regisseur), Reguleren (regel stellend)

Tabel 2.3 Aanvullende onderwerpen en ontwikkeling op het gebied van Kennisontwikkeling en Innovatie

Onderwerp	Omschrijving	Rol provincie ¹	Samenwerking met o.a.
(STRATEGISCHE) BELEIDSKEUZES			Provincie Zuid-Holland, Provincie Noord-Holland, HDSR, AGV, Kennisinstellingen, VIB, KSBoV, NKB, Regio Deal, VIC, banken, zuivelketen, programmabureau Groene Hart, NMU
Catalogus maatregelenmix*	Het opstellen van een overzicht van een mix van maatregelen en ontwikkelpaden voor kansrijke nieuwe technieken. De kansen en onzekerheden van bestaande en nieuwe technieken/methoden krijgen hierin ook een plek. Een eerste versie vloeit voort uit het proces van de RVS (voorjaar van 2021 gereed) en voortdurend in ontwikkeling blijven.	Realiseren	
Regio-Deal bodemdaling Groene Hart – Veenweiden in Beweging i.s.m. Bestuurlijk Platform Groene Hart: Energie en bodemdaling	Project Ontwerpend onderzoek vanuit BP Groene Hart in het gebied van het project Veenweiden In Beweging (VIB): uitbouwen van het eerdere ontwerpend onderzoek (Pleidooi ²). met het thema energie. In het najaar 2020 wordt een advies opgeleverd voor de RES 1.0 (2030). In 2021 levert het onderzoek een advies op voor de RES 2.0 (2050). Binnen VIB is een pilot voorzien van duurzame energieopwekking in bodemdalinggevoelig gebied (test alternatief verdienmodel).	Realiseren	
MIX NIEUW(E) WATERSYSTEMEN, VERDIENMODELLEN, MELKVEEBEDRIJF, OPLOSSINGEN INFRA/BEBOUWING			
Kennisprogramma uit het Klimaatakkoord: NOBV, uitwerken kennisvragen op basis van lopende kennisinventarisaties.	Het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV) voert een kennisinventarisatie uit over o.a.: biodiversiteit, bedrijfseconomie en markt & keten, bodem- en waterkwaliteit, waterkwantiteit en waterbeheer, en data- en informatie. Dit leidt per thema tot een analyse van bestaande onderzoeken (wat weten we al) en aanvullende kennisvragen (welke kennis ontbreekt nog). Het Platform Slappe Bodem voert tegelijkertijd een dergelijk onderzoek uit in het bebouwd gebied. Uit al deze ontwikkelingen kunnen nieuwe onderzoeksvragen komen. Aan de Provincie Utrecht kan gevraagd worden om gezamenlijk met haar partners nieuwe projecten financieel te ondersteunen.	Realiseren, Participeren, Stimuleren	
Neveneffecten (+/-) maatregelen bodemdaling (	Inzicht verkrijgen in de gevolgen van droogte en verzilting in relatie tot de aanvoer van water (korte en lange termijn). De gevolgen van hoge peilen in relatie tot wateroverlast.	n.n.t.b.	
Alternatieve verdienmodellen	Verdere ontwikkeling van alternatieve verdienmodellen (bv groene grondbank, valuta voor veen, kringloopwijzer).	n.n.t.b.	
MONITORING			
Nulmeting CO2-opgave*	Samen met de andere provincies de nulmeting voor de CO2-opgave onderbouwen. Onder andere door afspraken te maken over uitgangspunten en het modelinstrumentarium.	Realiseren	
Verbeteren modelinstrumentarium*	Op onderdelen is aanscherping van het huidige modelinstrumentarium nodig om de betrouwbaarheid van uitkomsten (mm bodemdaling en CO2 uitstoot) te vergroten. Afstemming met andere provincies via IPO is nodig over data, uitgangspunten en aannames om interpretatieverschillen over uitkomsten te voorkomen.	Realiseren	

¹ Rollen (uit Omgevingsvisie: zie ook paragraaf 1.6): Stimuleren (faciliteren, subsidies), Participeren (coördinator, partner, deelnemer), Realiseren (opdrachtgever, regisseur), Reguleren (regel stellend)

² Pleidooi: Een nieuwe aanpak voor de veenweiden van het Groene Hart Naar optimale combinaties van bodem, water en landgebruik. Dit advies is uitgebracht door de provinciaal adviseurs van Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland, op initiatief van de Stuurgroep Groene Hart en in reactie op het in 2017 verschenen Perspectief Groene Hart 2040.

3 PIJLER 2: SUBSIDIES EN REGELGEVING

3.1 DOEL

Met subsidies en regelingen kunnen we het afremmen van bodemdaling en de vermindering van CO₂-uitstoot stimuleren en versnellen wat positief bijdraagt aan de transitie naar een toekomstbestendige landbouw en woon- en werkomgeving.

Hiervoor ondernemen we de volgende activiteiten:

- We hebben inzichtelijk welke bestaande subsidies en regelingen we kunnen benutten en combineren vanuit verschillende opgaven;
- Daar waar nodig verbeteren we onze bestaande regels en instrumenten en vullen ze aan;
- Daar waar nodig, dringen we aan op verbeteren of aanvullen van regels en instrumenten van anderen.

3.2 HUIDIGE SUBSIDIES VEENWEIDEN

Afgeronde subsidieregeling, vervolg nog niet duidelijk

Tot 2020 kon via twee sporen subsidie bij de provincie Utrecht aangevraagd worden voor de aanpak bodemdaling:

- Via het Programma Aanpak Veenweiden (PAV). De middelen waren gekoppeld aan de Agenda Vitaal Platteland(AVP)-regeling. Het PAV is afgerond en geëvalueerd. De Gebiedscommissie Utrecht-West is advies gevraagd over vervolgstappen. De AVP-regeling wordt momenteel ook geëvalueerd.
- Via POP3-middelen (versterking van de vitale economie van het platteland). Momenteel wordt gewerkt aan de invulling van een POP3-transitieprogramma (2021/2022) als overgang naar een nieuw EU-programma GLB-NSP³.

Lopende subsidieregelingen:

Tot eind 2020 staat LEADER nog open (EU regeling: Samenwerking voor plattelandontwikkeling). De LEADER-regeling investeert in drie Utrechtse gebieden waarvan twee het veenweidegebied raken: Weidse Veenweiden (Utrecht West) en Polders met Waarden (waarin de regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden valt).

Nieuwe subsidieregeling

In hoofdstuk 6 staat welke middelen provincie Utrecht de komende jaren op de begroting heeft voor de aanpak bodemdaling. Er wordt een nieuwe provinciale regeling gemaakt om op een rechtmatige en effectieve wijze deze middelen beschikbaar te kunnen stellen voor de agrarische ondernemers en/of collectieven om te investeren in bodemdalingremmende maatregelen. Het opstellen van deze regeling heeft een grote samenhang met de uitwerking van de RVS en zal in dat kader ook met de partners besproken worden. Leerpunten uit eerdere gebiedsprocessen nemen we hierin mee.

Koppelkansen

Er wordt zoveel mogelijk een gebiedsgerichte aanpak nagestreefd. Afhankelijk van het gebied en de wensen van de ondernemers geeft dat immers de mogelijkheid om samen met de betrokkenen aan meerdere opgaven te werken en de synergie daarin te zoeken. Bijvoorbeeld het verbeteren van de waterkwaliteit (KRW) in combinatie met verhogen biodiversiteit⁴ en/of versterken van het weidevogelbeheer. Ook de stikstof- en energieopgave en de opgaven op het gebied van extensivering (kringlooplandbouw) kunnen als koppelkansen worden meegenomen in een gebiedsproces. Voor deze opgaven zijn vaak weer aparte regelingen beschikbaar bij de betrokken overheden.

³ GLB-NSP: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en Nationaal Strategisch Plan

⁴ Biodiversiteit: passend bij het agrarisch cultuurlandschap, zie ook Ontwerp-Omgevingsvisie provincie Utrecht. Uitwerking volgt binnen gebiedsprocessen.

3.3 HUIDIGE REGELGEVING VEENWEIDEN

Het Rijksbeleid op het gebied van CO₂-reductie uit de veenbodems komt voort uit het Klimaatakkoord: voor 2030 een reductie van 1 Mton CO₂-eq emissie uit de Nederlandse veenweiden.

De nieuwe Omgevingswet bundelt huidige wetten en regels en wordt het nieuwe kader voor wat wel en niet kan en mag in de fysieke leefomgeving (bodem, water, natuur, lucht, wegen, gebouwen etc). De Omgevingswet is een aantal keren uitgesteld maar nu is afgesproken dat deze op 1 januari 2022 in werking treedt.

Provincie Utrecht werkte middels een intensief participatietraject aan de uitwerking ervan. De Ontwerp-Omgevingsvisie en -verordening zijn gereed en de planning is om deze in 2021 vast te stellen. Daarmee ligt formeel de provinciale doelstelling van 50% bodemdaling reductie in 2030 vast. Zolang de Omgevingswet nog niet formeel is vastgesteld werkt provincie Utrecht met een (op korte termijn vast te stellen) interim-Omgevingsverordening die recht doet aan de nieuwe Omgevingsvisie, maar uitgaat van huidig geldend recht. Daar waar het kan, wordt in de geest van de nieuwe omgevingsvisie gehandeld.

Tabel 3.1: Huidige regelgeving gericht op beperken van bodemdaling

Regelgeving	Doelstelling
Waterwet: verdringingsreeks droogte	Prioriteert bij schaarste de verdeling van water. De bescherming van veengebieden valt onder de hoogste prioriteit.
Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (PRS) en Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV)	Verbod op scheuren en ploegen van de bodem in gebieden die (zeer) kwetsbaar zijn voor oxidatie.
Bodem, water en Milieuplan (BWM-plan)	Vraagt waterbeheerders bij nieuwe peilbesluiten er naar te streven waar mogelijk de drooglegging te beperken tot 60 cm.
Diverse waterverordeningen: regionale verdringingsreeks	Prioriteert bij schaarste de verdeling van water. Nadere invulling van de landelijke verdringingsreeks.

3.4 ACTIVITEITEN

Tabel 3.2 Activiteiten subsidies en regelingen, pijler 2.

Onderwerp	Omschrijving	Rol Provincie ¹	Samenwerken met o.a.
Overzicht bestaande regelgeving en regelingen	Voor de RVS en de gebiedsprocessen is het van belang te weten welke landelijke, regionale en lokale regelgeving en regelingen er zijn, vanuit verschillende opgaves.	Realiseren	HDSR, AGV, Woerden, De Ronde Venen
Opstellen nieuwe regelingen	In ieder geval het opstellen van een nieuwe regeling voor de besteding van provinciale middelen en de Impulsgelden Veenweiden (rijksmiddelen) voor een brede mix aan maatregelen op het gebied van afremmen bodemdaling/reductie CO ₂ uit veenbodems. Mogelijk het opstellen van een samenwerkingsovereenkomst tussen partijen voor het opstellen en/of de uitvoering van de RVS.	Realiseren	
Bijsturen van nieuwe regelingen	Zoals voor eventuele nieuwe Rijks- of EU-middelen.	Realiseren	

¹ Rollen (uit Omgevingsvisie: zie ook paragraaf 1.6): Stimuleren (faciliteren, subsidies), Participeren (coördinator, partner, deelnemer), Realiseren (opdrachtgever, regisseur), Reguleren (regelstellend)

4 PIJLER 3: SAMENWERKING EN BEWUSTWORDING

4.1 DOEL

Een robuust netwerk, goede samenwerkingsrelaties en goed geïnformeerd zijn, draagt bij aan het afremmen van bodemdaling en daarmee aan de transitie naar toekomstbestendige landbouwgebieden en gebieden om in te wonen, te werken en te leven.

De provincie werkt volgens een netwerkaanpak. Dit houdt in dat wij met de betrokken actoren, vaak in wisselende samenstelling, een bijdrage leveren vanuit eigen taken, rol en verantwoordelijkheden. We zullen het netwerk informeren, motiveren, betrekken en of uitbreiden teneinde het draagvlak voor de te nemen maatregelen te vergroten.

4.2 SAMENWERKING

Samenwerking in gebiedsprocessen

Samen met waterschappen, landbouw- en natuurorganisaties en gemeenten zijn we al jaren met de agrariërs en agrarische natuurverenigingen in gebiedsprocessen bezig om via integrale gebiedsprocessen bodemdaling af te remmen, de waterkwaliteit te verbeteren, de biodiversiteit te versterken en de landbouw in haar ontwikkeling naar meer duurzaamheid verder op weg te helpen. Daarbij adviseert de Gebiedscommissie Utrecht-West de provincie gevraagd en ongevraagd over relevante ontwikkelingen in het gebied.

Samenwerking bij het opstellen van de RVS

Het Klimaatakkoord vraagt onder andere het opstellen van de RVS. Het is nadrukkelijk de wens van de provincie om deze strategie samen met de regionale partners op te stellen. Uit verkennende gesprekken met de waterschappen, de veenweidegemeenten, LTO-Noord en NMU blijkt deze wens wederzijds te zijn. Uit deze gesprekken bleek een onderscheid qua intensiteit bij partijen met snel dalende bodems en integrale problematiek en partijen met beperkte bodemdaling. In de RVS wordt uitgewerkt hoe de partijen tijdens de uitvoering van de gebiedsprocessen gaan samenwerken en

welke capaciteit en middelen ieder daarvoor beschikbaar stelt. Met de buurprovincies Zuid-Holland en Noord-Holland is afgesproken elkaar te informeren over de inhoud en voortgang van de RVS. En bij provincie Fryslân haalden we lessen op van hun al langer lopende samenwerking met het Wetterskip Fryslân.

Interne afstemming en samenwerking

Er is intensief contact met de interne collega's over de aanpak van het afremmen van bodemdaling in gebiedsprocessen en de kansen die dit biedt om doelen te halen op andere relevante dossiers zoals stikstof, landbouw, natuur, energie, landschap en recreatie. Deze afstemming is onder andere nodig om te bepalen welke opgaves relevant zijn in een gebied en welke daarvan prioritair zijn. Afstemming voorkomt dat grondeigenaren vanuit teveel verschillende opgaves benaderd worden. Daarnaast draagt het bij aan inzicht in de beschikbare budgetten en regelingen voor de diverse opgave zodat de gewenste maatregelen gefinancierd kunnen worden.

Samenwerking met het kennis- en innovatienetwerk

Uit hoofdstuk 2 blijkt dat provincie Utrecht in vele samenstellingen werkt aan kennisontwikkeling en innovatie. Vanzelfsprekend met combinaties van bovengenoemde partijen maar daarnaast ook met kennisinstituten, universiteiten en onderzoeksprogramma's zoals het VIC in Zegveld en LOSS. Door zich te committeren aan het netwerk van het NKB kunnen we nog sneller schakelen met het landelijke netwerk bodemdaling.

4.3 ROLLEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN

In hoofdstuk 1 is voor het onbebouwd en bebouwd gebied aangegeven welke rollen de provincie vervult.

De waterschappen zijn verantwoordelijk voor een klimaatbestendig en adaptief watersysteem. Zij hebben belang bij een toekomstbestendig peilbeheer tegen maatschappelijke aanvaardbare kosten omdat ze de gevolgen ondervinden van de stijgende beheerkosten. Samen met andere partijen geven ze vorm aan het waterbeheer. In relatie tot

bodemdaling initiëren en stimuleren waterschappen maatregelen. Zij dragen bij aan gebiedsprocessen en monitoring.

Agrariërs zijn de grootste grondgebruikers in het veenweidegebied. Het is hun inkomstenbron. De aandacht voor bodemdaling en de middelen, die hiervoor beschikbaar komen, zijn een kans om grond te verduurzamen. Agrariërs hebben een belangrijke rol bij het vinden van oplossingen/nieuwe verdienmodellen zowel binnen de huidige bedrijfsvoering als daarbuiten. Ze voeren pilots uit en zorgen voor kennisdeling binnen de agrarische sector.

Huiseigenaren in het veengebied krijgen in toenemende mate te maken met de stijgende kosten door funderingsproblemen en verzakkende tuinen. Ook worden ze geconfronteerd met wateroverlast als gevolg van bodemdaling en hoge grondwaterpeilen in het stedelijk gebied. Ze zijn zelf verantwoordelijk voor het verduurzamen van hun eigendom, maar samenwerking met overheden is daarbij vaak nodig voor een structurele aanpak.

De gemeenten hebben een verantwoordelijkheid voor bereikbaarheid binnen de bebouwde kom. Ze zijn probleemhouder van de stijgende beheerkosten in de openbare ruimte, van wegen en riolering. In het buitengebied willen ze zorgdragen voor beheer en onderhoud van wegen, tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten. Gemeenten hebben een rol bij het ontwikkelen en uitvoeren van innovaties op het gebied van duurzaam bouwen. Een aansprekend voorbeeld is de gemeente Woerden die experimenteert met drijvend bouwen en fixatie van de openbare ruimte.

Terreinbeherende organisaties in Utrecht (Het Utrechts Landschap, Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten) hebben belang bij voldoende water (voorkomen van verdroging) en voldoende

waterkwaliteit (voorkomen nutriënten in water) voor de natuurfunctie. Zij komen op voor het veenweidelandschap als cultuurlandschap dat bijdraagt bij aan het leef- en vestigingsklimaat.

In de Gebiedscommissie Utrecht-West zijn waterschappen, gemeenten, LTO, agrarische collectieven, terreinbeheerders en NMU vertegenwoordigd. De Gebiedscommissie Utrecht-West adviseert de provincie over het vervolg van het programma Agenda Vitaal Platteland en het Programma Aanpak Veenweide. Daarnaast is de Gebiedscommissie gevraagd om verkennende gesprekken te voeren in de twee op te starten gebiedsprocessen (zie hoofdstuk 5).

Andere actoren die een rol spelen zijn voor bebouwd: projectontwikkelaars, (potentiële) bewoners en bewonersgroepen. Voor het landelijk gebied zijn dit: erfbetreders bij agrariërs (toeleveranciers, adviseurs, banken, rentmeesters, zuivelbedrijven), recreatieschappen, bewoners en recreanten.

4.4 ACTIVITEITEN

Mensen zijn eerder bereid tot verandering/aanpassing als ze kennis hebben en er handelingsperspectief is. In verschillende netwerken wordt gewerkt aan deze kennisdoorwerking (zie paragraaf 2.2). In tabel 4.1 staan de activiteiten en aanvullende netwerken genoemd waarin provincie Utrecht participeert om bij te dragen aan toenemende bewustwording rondom de aanpak bodemdaling, zowel op inhoudelijk vlak als in de context samen samenwerking en agendering.

Tabel 4.1: Activiteiten en bestuurlijke netwerken waarin provincie Utrecht participeert (naast de al genoemde kennisnetwerken in paragraaf 2.2)

	Doelstelling	Samen met¹/Relatie met²	Rol provincie³
ACTIVITEIT			
Communicatie (algemeen)	Het informeren van het algemeen publiek over de aanpak bodemdaling in de provincie Utrecht via website, nieuwsberichten, persberichten, social media, bijeenkomsten.	Regionale partners/NKB, Regio Deal, Gebiedsprocessen	Realiseren, Stimuleren
Regio-Deal bodemdaling Groene Hart: dialoog transitieopgave bodemdalinggevoelig gebied	Project om middels 3 sporen te werken aan het bevorderen van een dialoog in het gebied (Nuffieldbeurs, onderwijs, ludieke bijeenkomst 'camping onbestemd').	Regio Deal / NKB	Realiseren (T), Stimuleren
Regio-Deal bodemdaling Groene Hart: mobiel informatiecentrum bodemdaling	Informatievoorziening voor inwoners en ondernemers t.b.v. bewustwording en kennisoverdracht.	Gemeente Woerden (T), Alphen aan den Rijn, Regio Deal (F)/NKB, Regio Deal, AVP – PAV	Stimuleren
BESTUURLIJKE NETWERKEN			
Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland · Hollands-Utrechtse Veenweiden	Een programma gericht op een samenhangende, regiospecifieke benadering waarin bestuurslagen met elkaar en met andere maatschappelijke partijen samenwerken aan een integrale en duurzame uitwerking van landbouw, natuur, milieu, kwaliteit van leefomgeving en water.	Overheden en maatschappelijke partners/ Klimaatakkoord, Regio Deal, NOBV,	Participeren
Regio-Deal bodemdaling Groene Hart	Kennisdeling vanuit aangesloten projecten	Overheden (Rijk-Regio) en maatschappelijke partners / IBP Vitaal Platteland	Participeren
Bestuurlijk Platform Groene Hart (voorheen Stuurgroep Groene Hart)	Richt zich op de ontwikkeling van een mooi, vitaal, duurzaam en waardevol landschap voor bewoners, ondernemers en bezoekers van het Groene Hart via onder andere ontwerpend onderzoek.	Provincies Zuid-Holland, Noord-Holland, Gemeenten Bodegraven-Reeuwijk, Ouderkerk a/d Amstel, Gouda, Molenlanden, Lopik, Alphen a/d Rijn, Waterschappen AGV, Rijnland	Participeren

¹ Samen met: T= trekker, F=financier, niet actief in proces

² Regio Deal: Regio Deal bodemdaling Groene Hart | NKB: Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling | IBP-VP: Interbestuurlijk programma Veenweiden | NOBV: Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden

³ Rollen (uit Omgevingsvisie: zie ook paragraaf 1.6): Stimuleren (faciliteren, subsidies), Participeren (coördinator, partner, deelnemer), Realiseren (opdrachtgever, regisseur), Reguleren (regel stellend).

5 PIJLER 4: UITVOERING VIA GEBIEDSPROCESSEN

5.1 DOEL

Via gebiedsprocessen willen wij maatregelen nemen om de bodemdaling en broeikasgasuitstoot in de Utrechtse veenweiden te verminderen. We willen samen met de agrariërs en regionale partners de benodigde maatregelen op polderniveau vaststellen en die gestructureerd uitrollen in gebiedsprocessen. En daar waar het kan zetten we in op het meekoppelen van andere doelen die medebepalend zijn voor een toekomstbestendig landelijk gebied (zoals bv. natuur, landbouw, landschap, stikstof). Draagvlak onder de agrarische ondernemers is daarbij essentieel.

De opgave om bodemdaling met 50% af te remmen in 2030 betekent dat in alle bodemdalingsgevoelige gebieden in de provincie maatregelen moeten worden getroffen. Het tempo hangt in grote mate af van het draagvlak in een gebied en de beschikbare middelen voor maatregelen. Met de toekenning van Impulsgelden van het Rijk (zie §1.5) ontstaat de kans om in 2020-2021 te investeren in de Utrechtse gebiedsprocessen. Daarom is het belangrijk om vlot maar ook zorgvuldig te starten met zowel het opstellen van de Regionale Veenweidestrategie (zie ook paragraaf 1.5), de nieuwe gebiedsprocessen en het intensiveren van de lopende integrale gebiedsprocessen met het thema afremmen bodemdaling.

Paragraaf 5.2 beschrijft aspecten die van belang zijn om een gebiedsproject kansrijk en zinvol te laten zijn. Paragraaf 5.3 geeft een beschrijving van de veenweidegebieden in de provincie Utrecht.

5.2 WERKWIJZE GEBIEDSPROCESSEN

Toekomstperspectief landbouw

In de ontwerp-Omgevingsvisie is vastgelegd dat er toekomstperspectief moet zijn voor een zo groot mogelijk deel van de huidige gebruikers. We willen een maatschappelijk aanvaardbare bodemdaling bereiken, met het behoud van een (alternatief) verdienmodel voor de agrariërs als leidend principe.

Gebiedsgerichte aanpak polder-breed

We kiezen voor een gebiedsgerichte aanpak om tot samenhangende, werkbare en robuuste maatregelen en oplossingen te komen. Uit de praktijk blijkt dat gebieden (polders) met een omvang van circa 400 – 800 ha herkenbaar en werkbaar zijn voor gebiedsprocessen met de doelstelling zoals we die hier hebben. Op dit schaalniveau is er ook onderlinge verbondenheid/betrokkenheid en draagvlak mogelijk.

Draagvlak in het gebied

Bij een gebiedsgerichte aanpak is draagvlak onder de boeren essentieel. Dat betekent zoveel mogelijk aansluiten bij initiatieven in het gebied, daar de beweging opzoeken. Die energie om maatregelen te treffen zit, zoals we van diverse kanten horen, in ieder geval bij blijvers en jongeren. Als overheid faciliteren en stimuleren we de uitrol van maatregelen in de richting van de opgaven en doelen waar we voor staan. Dit betekent ook als partner met elkaar samenwerken, bijvoorbeeld door goed naar elkaar te luisteren en gezamenlijk zoeken naar oplossingen voor knelpunten en risico's die gedurende het proces ontstaan.

Maatregelen en koppelkansen

De bodemdaling in landelijk gebied zal moeten worden geremd met een mix aan maatregelen waarbij vrijwilligheid de basis is. De meest directe maatregel voor het afremmen bodemdaling is het inzetten van waterinfiltratiesystemen (onderwaterdrainage en drukdrainage) en het verhogen van peilen. Dit draagt ook bij aan de reductie CO₂-eq-emissie.

Er liggen ook kansen voor combinaties met oplossingen voor andere maatschappelijke opgaven, zoals bijvoorbeeld bij oplossingen voor het stikstofdossier. Het is denkbaar dat het realiseren van de Groene Contour/NNN in de schil direct rondom een N2000-gebied in een gebiedsproces onderdeel van de mix aan maatregelen is. Koppelkansen kunnen ook gaan om het bereiken van een circulaire en natuurinclusieve landbouw en verbetering van de waterkwaliteit

(KRW). Ook kan de inrichting van zonnevelden voor de energietransitie in bepaalde gebieden samengaan met vernatting. Natte teelten als alternatief verdienmodel kan mogelijk op termijn ook een oplossing zijn voor de polders die te nat worden. Onderzoek naar de haalbaarheid hiervan is nog in volle gang.

Hefboomwerking

Hiermee worden lokale maatregelen bedoeld die een beweging in gang kunnen brengen in een ruimere omgeving. Op basis van vrijwilligheid en met behoud van grond voor de huidige agrarische functie kunnen met de Impulsgelden gronden aangekocht worden. Deze vrijkomende gronden kunnen bij doorverkoop naar omringende boeren in de polder een sleutel zijn om een bredere beweging in een gebied op gang te brengen richting extensivering van de agrarische bedrijfsvoering en richting verhogen grondwaterstand. Dit draagt bij aan het afremmen van bodemdaling en het verminderen van de CO₂- en stikstof uitstoot en biedt kansen voor andere maatschappelijke doelen zoals genoemd bij de voorgaande alinea.

Prioritering

Als richtjaar voor het behalen van de doelstellingen geldt 2030, dat is een periode van tien jaar. Gebiedsprocessen kosten tijd en daarom is het van belang daar te starten waar urgentie (snelste daling) en de beschikbaarheid van middelen het grootst is. Daarnaast kunnen er mogelijk sneller stappen worden gezet binnen al lopende gebiedsprocessen of binnen de overige veenweidegebieden waar energie ontstaat om maatregelen te treffen.

Een adaptief proces

Het klimaatpakkoord gaat uit van een adaptief proces. Ook gebiedsprocessen hebben het karakter adaptief te zijn, afhankelijk van draagvlak en lokaal maatwerk. In de aanpak is ruimte voor flexibiliteit.

5.3 ACTIVITEITEN

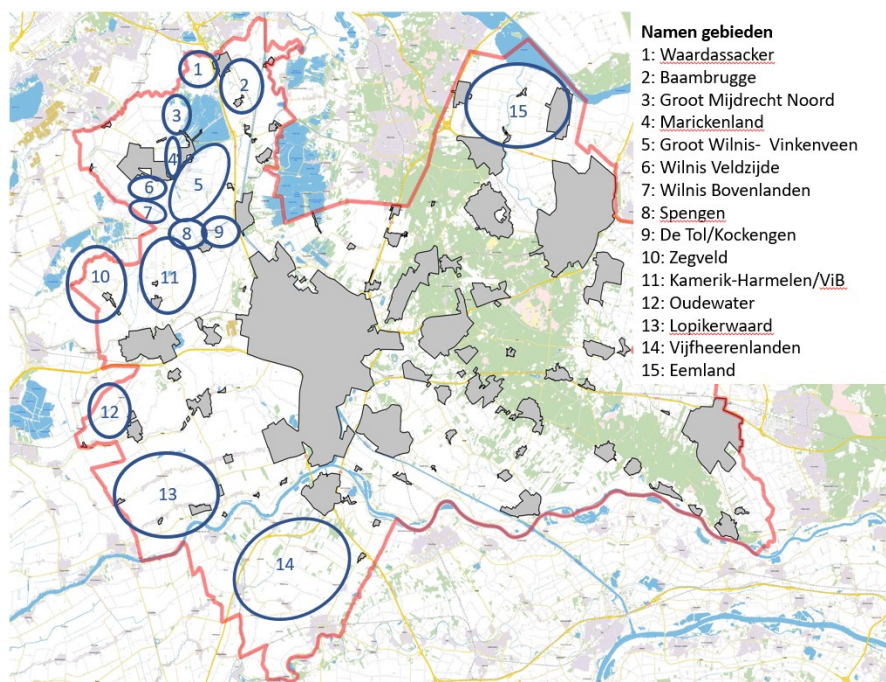
Regionale Veenweidestrategie

Na de zomer van 2020 wordt samen met waterschappen, gemeenten en maatschappelijk partners gewerkt aan het opstellen van de RVS. Dit is een belangrijk samenwerkingstraject om gezamenlijk tot een lange termijn strategie te komen voor reductie CO₂-eq emissie / afremmen bodemdaling (zie ook paragraaf 1.5). De RVS is in het voorjaar van 2021 gereed.

Gebiedsprocessen

Bijlage 1 toont de kaart van de bodemdaling in de provincie Utrecht. De aanpak bodemdaling richt zich met name op de rode en oranje gekleurde gebieden omdat de bodemdaling daar het snelst gaat. Overal tegelijk beginnen is niet realistisch vanwege de daarvoor benodigde capaciteit en middelen. We gaan daar beginnen waar de urgentie het hoogst is, sluiten zoveel mogelijk aan bij reeds lopende initiatieven in gebieden en anticiperen op energie elders in de Utrechtse veenweidegebieden.

Figuur 5.1 toont de namen van verschillende veenweidegebieden die in dit hoofdstuk genoemd worden. Tabel 5.2 toont per gebiedsproces een korte beschrijving van de doelen, de samenwerkingspartners en de rol van de provincie.

Figuur 5.1: Indicatieve ligging van genoemde gebieden in § 5.3

1) Reeds lopende gebiedsprocessen

De twee bestaande gebiedsprocessen *Groot Wilnis Vinkeveen en omgeving* en *Kamerik-Harmelen/ Veenweiden in Beweging* willen we voortzetten en zo mogelijk intensiveren. Deze gebieden kennen een grote tot zeer grote bodemdaling en liggen beide niet in de buurt van Natura2000-gebieden. Aanvullend op de al bestaande doelstellingen willen we met het gebied werken aan de reductie van CO₂-uitstoot via afremmen van bodemdaling. Andere doelstellingen (zoals verduurzaming bedrijfsvoering en versterken biodiversiteit, met name weidevogels en sloten) nemen we als koppelkansen mee.

Andere gebiedsprocessen rondom Groot Wilnis Vinkeveen die al in een vergevorderd stadium zijn van vernatting/natuurontwikkeling:

- Marickland
- Groot Mijdrecht-Noord
- Wilnis Bovenlanden (grenzend aan Groot Wilnis Vinkeveen)

Lopende gebiedsprocessen onder regie van partners van de provincie:

- Veenweiden in beweging
- Kockengen Waterproof (De Tol, Klimaatstim Boeren op Veen)
- Spengen (grootschalige pilot drukdrainage)

2) Twee nieuwe gebiedsprocessen

In 2020 willen wij, met ondersteuning van de Impulsgelden, in de prioritaire gebieden starten met twee nieuwe gebiedsprocessen. De klimaatdoelen staan daarbij als doelen voorop, waarbij de stikstofopgaven meegenomen worden. Ook andere doelstellingen kunnen als koppelkansen worden meegenomen indien daar draagvlak voor is in het gebied.

Het gaat om de volgende twee polders: Waardassackerpolder en Polder Zegveld. Beide polders hebben een zeer sterke bodemdaling (>8mm per jaar) en liggen dichtbij of grenzen aan een Natura 2000-gebied. Vanuit de opgave van het Klimaatakkoord gezien hebben deze twee polders hoge prioriteit. Bovendien zijn er ook signalen dat er in deze twee polders beweging gaande is op grondgebied en dat agrariërs wensen hebben voor het nemen van maatregelen op bodemdaling tegen te gaan. De Gebiedscommissie Utrecht-West is door de Provincie Utrecht gevraagd in beide gebieden een verkenning uit te voeren naar de wensen en mogelijkheden.

3) Toekomstige gebiedsprocessen

Er zijn in meer gebieden maatregelen nodig om de doelen voor het afremmen bodemdaling en reductie CO₂-emissie te realiseren. In de nog op te stellen RVS zetten wij hiervoor een koers uit richting 2030 en zullen we aangeven welke gebieden daarvoor in aanmerking komen/geschikt zijn. Dit hangt van veel factoren af, onder andere of er draagvlak is in een gebied om een gebiedsproces te starten voor

het realiseren van klimaatdoelen en andere maatschappelijke doelen. In 2021 zullen we een start maken met de verkennende fase hiervoor. Het gaat in ieder geval om de hiernavolgende gebieden, waar sprake is van aanzienlijke bodemdaling. Uit deze gebieden ontvangen we al signalen van agrariërs dat zij belangstelling hebben voor waterinfiltratiesystemen en aanverwante technieken.

- Groot Wilnis Vinkenveen- Zuid-Oost
- Wilnis Veldzijde
- Baambrugge
- Oudewater
- Lopikerwaard
- Eemland
- Maatschappelijk Regionale Agenda (MRA)
Alblasserwaard/Vijfheerenlanden

Tabel 5.2 bevat een overzicht van de gebiedsprocessen met daarbij een korte beschrijving van doel, betrokken partijen en rol van de provincie.

Tabel 5.2: Overzicht (potentiele) gebiedsprocessen aanpak bodemdaling

Gebiedsontwikkeling	Doelstelling op	Samen met ¹ /Relatie met ²	Rol provincie ¹⁺³
BELEIDSKADER GEBIEDSPROCESSEN VEENWEIDEN			
Opstellen Regionale Veenweidenstrategie (RVS)	Opstellen lange termijn strategie om te komen tot 50% reductie CO2-eq emissie / afremmen bodemdaling 2030 met doorkijk naar 2050.	Onder andere HDSR, AGV, Woerden, De Ronde Venen. LTO, NMU	Realiseren
LOPENDE GEBIEDSPROCESSEN			
Groot Wilnis-Vinkenveen (GWV)	Realisatie natuur en afremmen bodemdaling in peilvak 9 (peilopzet en waterinfiltratiesystemen).	Gebiedscoöporatie Groot Wilnis Vinkeveen, gemeente De Ronde Venen, ondernemers/Impulsgelden	Realiseren (T), Stimuleren, Participeren
Marickenland	Realisatie recreatie en natuur .	Gemeente De Ronde Venen/AGV	Realiseren (T)
Groot Mijdrecht-Noord	Realisatie natuur (moerasgebied) en peilopzet.	Gemeente De Ronde Venen/AGV	Realiseren (T)
Wilnis Bovenlanden (grenzend aan GWV)	Realisatie natuur (330 ha diverse typen grasland) en 15 cm peilopzet.	Ondernemers	Realiseren (T)
Kavelruil Kamerik-Harmelen	Verbeteren landbouwstructuur en waterbeheer, versterken weidevogelbeheer, afremmen bodemdaling, verminderen agrarisch verkeer.	LTO Noord, agrarisch natuurcollectief Rijn, Vecht en Venen, gemeente Woerden en HDSR/VIB, Impulsgelden	Realiseren (T), Stimuleren, Participeren
Veenweiden in Beweging (VIB)	Omgaan bodemdaling/klimaatverandering, duurzame energie/broeikasgasreductie, economisch vitale/duurzame landbouw, omgevingskwaliteit (verkeer en natuur).	Gemeente Woerden (T), HDSR, Provincie Zuid-Holland (F), Regio Deal (F), ondernemers/kavelruil Kamerik-Harmelen, Impulsgelden	Realiseren, Stimuleren, Participeren
Klimaatslim Boeren op Veen in 3 polders: - In PU: Kortrijk/Portengen (De Tol) - In PZH: Bodegraven Noord (Meijepolder Laag) en Vlist	Afremmen bodemdaling, optimalisatie integrale bedrijfsvoering, verbeteren waterkwaliteit en toename biodiversiteit. (project Polder de Tol is ook onderdeel van Kockengen Waterproof)	HDSR (T), AGV, LTO Noord, Stichtse Vecht, Collectieven Rijn, Vecht en Venen en Rijn & Gouwe Wiericke, Provincie Zuid-Holland (F), Regio Deal bodemdaling Groene Hart (F), Rijk (F)	Participeren, Stimuleren
Spengen	Bedrijvenproef toepassen en leren van drukdrainage met 7 agrariërs (zie ook hoofdstuk 2)	HDSR, Stichtse Vecht, VIS, agrariërs.	Stimuleren

Gebiedsontwikkeling	Doelstelling op	Samen met ¹ /Relatie met ²	Rol provincie ³
NIEUWE GEBIEDSPROCESSEN			
Impulsgelden veenweiden (Klimaatakkoord): Waardassackerpolder	Afremmen bodemdaling, stikstof en eventuele meekoppelkansen	Gebiedscommissie Utrecht-West, ondernemers	Realiseren (T), Stimuleren
Impulsgelden veenweiden (Klimaatakkoord): Zegveld	Afremmen bodemdaling, stikstof en eventuele meekoppelkansen	HDSR, LTO, Provincie Zuid-Holland, gemeente Woerden, ondernemers	Realiseren (T), Stimuleren
MOGELIJK TOEKOMSTIGE GEBIEDSPROCESSEN			
In potentie: • Groot Wilnis Vinkenveen Zuid-Oost • Wilnis Veldzijde • Baambrugge • Oudewater • Lopikerwaard • Eemland • Rietveld	Afremmen bodemdaling en eventuele meekoppelkansen	Betreffende gemeenten, HDSR/AGV, LTO, ondernemers en eventueel collectieven	Realiseren (T), Stimuleren
Maatschappelijk Regionale Agenda (MRA) Alblasserwaard/Vijfheerenlanden	Brede doelstelling met daarbinnen aandacht voor bodemdaling, pilot drukdrainage klei op veen.	Gemeente Molenlanden (T) Gemeente Vijfheerenlanden Stichting Blauwzaam, ondernemers	Participeren en eventueel stimuleren

1 Samen met: T= trekker, F=financier, niet actief in proces

2 Regio Deal: Regio Deal bodemdaling Groene Hart | NKB: Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling/VIB: Veenweiden in Beweging

3 Rollen (uit Omgevingsvisie: zie ook paragraaf 1.6): Stimuleren (faciliteren, subsidies), Participeren (coördinator, partner, deelnemer), Realiseren (opdrachtgever, regisseur), Reguleren (regel stellend)

6 ORGANOGRAM EN FINANCIEN

6.1 INLEIDING

De vermindering bodemdaling en de CO₂-eq emissie is een complex geheel dat binnen de provincie verschillende portefeuilles en opgaven raakt, maar waar ook buiten de provincie veel partijen bij betrokken zijn. Paragraaf 6.2 gaat in op het organogram van het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling van de provincie Utrecht. Paragraaf 6.3 geeft inzicht in de beschikbare middelen en de begroting over de jaarschijven 2020-2023.

6.2 ORGANOGRAM

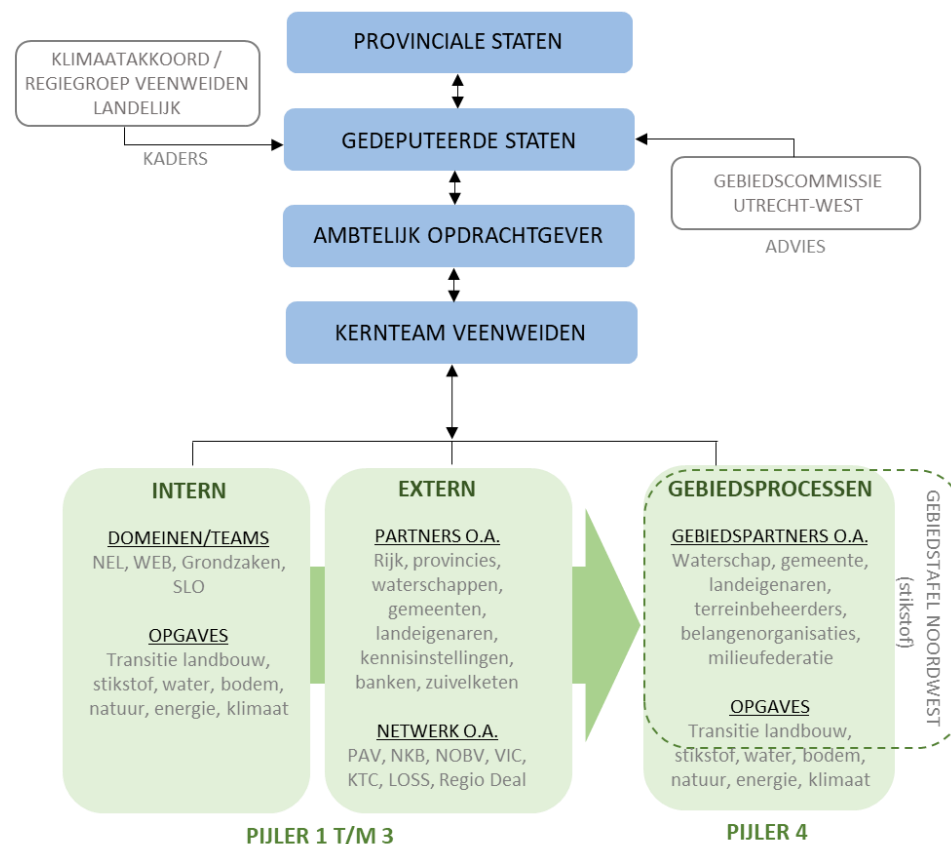
Figuur 6.1 toont het organogram van het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling. De verschillende onderdelen uit het schema worden achtereenvolgens toegelicht.

Provinciale organisatie (blauw)

In het blauw is de provinciale organisatie (aansturing) weergegeven. Provinciale Staten stelt het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling vast. De aansturing voor de totstandkoming en de uitvoering van het Uitvoeringsprogramma ligt bij Gedeputeerde Staten. De ambtelijk opdrachtgever is gemandateerd door de Bestuurlijke opdrachtgever. Het kernteam Veenweiden, onder leiding van de programmamanager Veenweiden, draagt zorg voor de voorbereiding van interne besluitvorming, afstemming met Gedeputeerde Staten en stuurt de uitvoering van de vier pijlers van het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling aan. Daarnaast is het kernteam zelf ook inhoudelijk betrokken bij de vier pijlers.

Organisatie pijlers Uitvoeringsprogramma (groen)

Uit de hoofdstukken 2 t/m 5 blijkt dat voor de uitvoering van de vier pijlers een goede interne en externe samenwerking noodzakelijk is. Alleen dan lukt het om de doelstelling om in 2030 de bodemdaling met 50% af te remmen in de Utrechtse veenweidegebieden. En deze samenwerking is ook noodzakelijk voor het werken een Utrechts veenweidegebied waar inwoners prettig kunnen blijven wonen, werken en leven, waar de landbouwsector vitaal blijft, waar het water- en

Figuur 6.1: Organogram Uitvoeringsprogramma Bodemdaling

bodemsysteem gezond blijft, klimaat- en natuurdoelen behaald worden en waar hoge kosten als gevolg van de zakkende bodem verder voorkomen worden. Om dit bereiken werken we samen langs drie lijnen: met de interne organisatie, met externen en via gebiedsprocessen.

Intern

Om onze doelen te bereiken stemmen we goed af met de teams/domeinen Natuur en Landbouw (NEL), Water en Bodem (WEB), Grondzaken (GEB) en Stedelijke Leefomgeving (SLO). Dit doen we ook met de diverse opgaveteams waaronder stikstof en energie.

Vanuit het kernteam Veenweiden worden goede relaties onderhouden met de teamleiders, projectleiders en inhoudelijk experts. Dit doen we via de reguliere overleggen. Daarnaast organiseren we aanvullend integrale sessies om met elkaar uit te diepen wat de onderlinge verbanden zijn en hoe de synergie tussen de verschillende doelstellingen bereikt kan worden, zowel inhoudelijk en procesmatig. Deze werkwijze passen we toe bij de uitwerking van activiteiten uit de pijlers 1 t/m 4 waarbij de inzichten en acties uit pijler 1 t/m 3 ten goede komen aan de gebiedsprocessen (pijler 4).

Extern

Bodemdaling is een ingewikkelde opgave waar veel partijen een rol en verantwoordelijkheid in hebben. De provincie heeft in het veenweidegebied wel een regierol maar kan nooit zelfstandig de opgaven oplossen. Deze verantwoordelijkheden zijn namelijk verdeeld over verschillende organisaties, grondeigenaren en terreinbeheerders. De samenwerking met onze externe partners en werken vanuit een gedragen doel is daarom van groot belang. Bijvoorbeeld bij het opstellen van de RVS en de daaruit voortvloeiende gebiedsprocessen. De provincie zet daarom in op het onderhouden van korte lijnen (bestuurlijk en ambtelijk), transparant en met regelmaat communiceren (formeel en vooral ook informeel) en het investeren in een proces waarin goed naar elkaar geluisterd wordt.

Voor pijler 1, kennisontwikkeling en innovatie, is ook de relatie met de kennisinstellingen, de banken en de zuivelketen van belang. Daarom investeren we ook in het actief participeren in de verschillende kennisprogramma's en kennisnetwerken zoals het NKB, het NOBV, LOSS en de Regio Deal (zie voor toelichting hoofdstuk 2). Hierdoor kunnen we snel schakelen bij actualiteiten en nieuwe inzichten. Daarnaast werken we in verschillende samenstellingen aan

projecten en pilots. We kunnen meerdere rollen vervullen zoals subsidieverlener, initiatiefnemer en/of inhoudelijk expert. De ontwikkelde kennis en innovatie kan toegepast worden in pijler 4.

Gebiedsprocessen

Om bodemdaling af te remmen en daarmee CO₂-uitstoot te reduceren moeten er concreet in het landelijk gebied maatregelen worden getroffen. Provincie Utrecht heeft de regierol over deze gebiedsprocessen en stelt samen met de partners de kaders vast. Vervolgens is het aan de gebieden zelf om met een bod te komen. Een goede relatie met de agrariërs en collectieven in het gebied is dan ook essentieel. Samen moeten we tot overeenstemming komen over de inhoudelijke doelen en het benutten van de meekoppelkansen, de aanpak, de randvoorwaarden, de middelen en de samenwerking. De uitwerking hiervan kan overigens per gebied verschillen. De cultuur en historie van het gebied is vaak medebepalend voor het proces.

Binnen de gebiedsgerichte aanpak stikstof van provincie Utrecht zijn de Natura2000 gebieden verdeeld over drie clusters. Per cluster zal een gebiedstafel komen die het totaaloverzicht houdt van de voortgang in en rondom Natura2000-gebieden. Een aantal bodemdalinggevoelige gebieden ligt dicht tegen Natura2000 gebied aan, die vallen onder de Gebiedstafels Noord- en Zuidwest. De samenhang tussen de aanpak bodemdaling en stikstof is in deze gebieden onvermijdelijk.

Kaders en Advies (wit)

De kaders voor de aanpak bodemdaling in het landelijk veenweidegebied komen voor een groot deel voort uit de afspraken die gemaakt zijn in het kader van het Klimaatakkoord. Daarvoor is een bestuurlijke en ambtelijke Regiegroep Veenweiden opgericht. Onder andere LNV, IPO, VNG, UvW en verschillende maatschappelijke organisaties werken samen de kaders en randvoorwaarden uit om te komen tot 1 Mton CO₂-eq emissie reductie voor de Nederlandse Veenweiden. Namens de veenweiden provincies voert provincie Utrecht de regie. Een ander belangrijk gremium is de

Gebiedscommissie Utrecht-West die het provinciale bestuur gevraagd en ongevraagd adviseert over de aanpak bodemdaling en de gebiedsprocessen.

6.3 BESCHIKBARE MIDDELEN

In tabel 6.1 staat welke middelen er voor de aanpak bodemdaling beschikbaar zijn. In de Provinciale begroting van 2020 is voor de jaarschijven 2020 -2023 in totaal € 12 milj. gereserveerd voor de aanpak bodemdaling. Dit betreft structurele middelen. Er is daarnaast voor 2020 en 2021 incidenteel budget gekoppeld aan de projecten van de Regio Deal (totaal € 1,0 milj.). De besluitvorming van het ministerie van LNV over de Impulsgelden loopt nog. Het totale beschikbare budget uit de provinciale middelen voor deze coalitieperiode 2020-2023 bedraagt € 13 miljoen.

Op dit moment is er een financiële zekerheid tot 2024 terwijl er tot minimaal 2030 financiering nodig zal zijn om de gewenste doelen van het Rijk, de provincie en de partners te behalen. Gebiedsprocessen vragen een lange termijn commitment: van zowel de boeren als de overheden. Alhoewel de nieuwe coalitie over de financiering na 2023 gaan, is het voortzetten van de structurele bijdrage voor de aanpak bodemdaling gewenst.

Tabel 6.1 Beschikbare provinciale middelen Bodemdaling
(bedragen X milj. €)

	2020	2021	2022	2023	Totaal (2020-2023)
Incidenteel					
Regio Deal ¹	€ 0,5	€ 0,5			€ 1
Structureel					
Bodemdaling ¹	€ 0,75	€ 3,75	€ 3,75	€ 3,75	€ 12
					€ 13

¹ Provinciale begroting 2020: programma D3 (2.24/2.25).

Aanvullend op deze beschikbare middelen zijn er jaarlijks ook middelen uit andere bronnen te benutten:

- Bijdrage van mee te koppelen provinciale beleidsdoelen
- Bijdrage subsidies Rijksoverheid
- Bijdrage partners (o.a. waterschappen, gemeenten)

6.3 BEGROTING

Tabel 6.2 toont waaraan provincie Utrecht de beschikbare middelen verdeeld over de verschillende jaarschijven wil besteden. Het betreft een indicatieve begroting omdat er nog veel onzekerheden zijn rondom de benodigde investeringen voor de verschillende pijlers. Na vaststelling van de RVS is een beter beeld te schetsen van de benodigde investeringen in de vier pijlers over de verschillende jaarschijven. En eind 2020 komen de resultaten uit de kennisinventarisaties van het NOBV en het PSB (beschikbaar (zie pijler 1, hoofdstuk 2). Op basis van onder andere deze ontwikkelingen kan een aangepaste begroting gemaakt worden die we vastleggen in het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling 2.0.

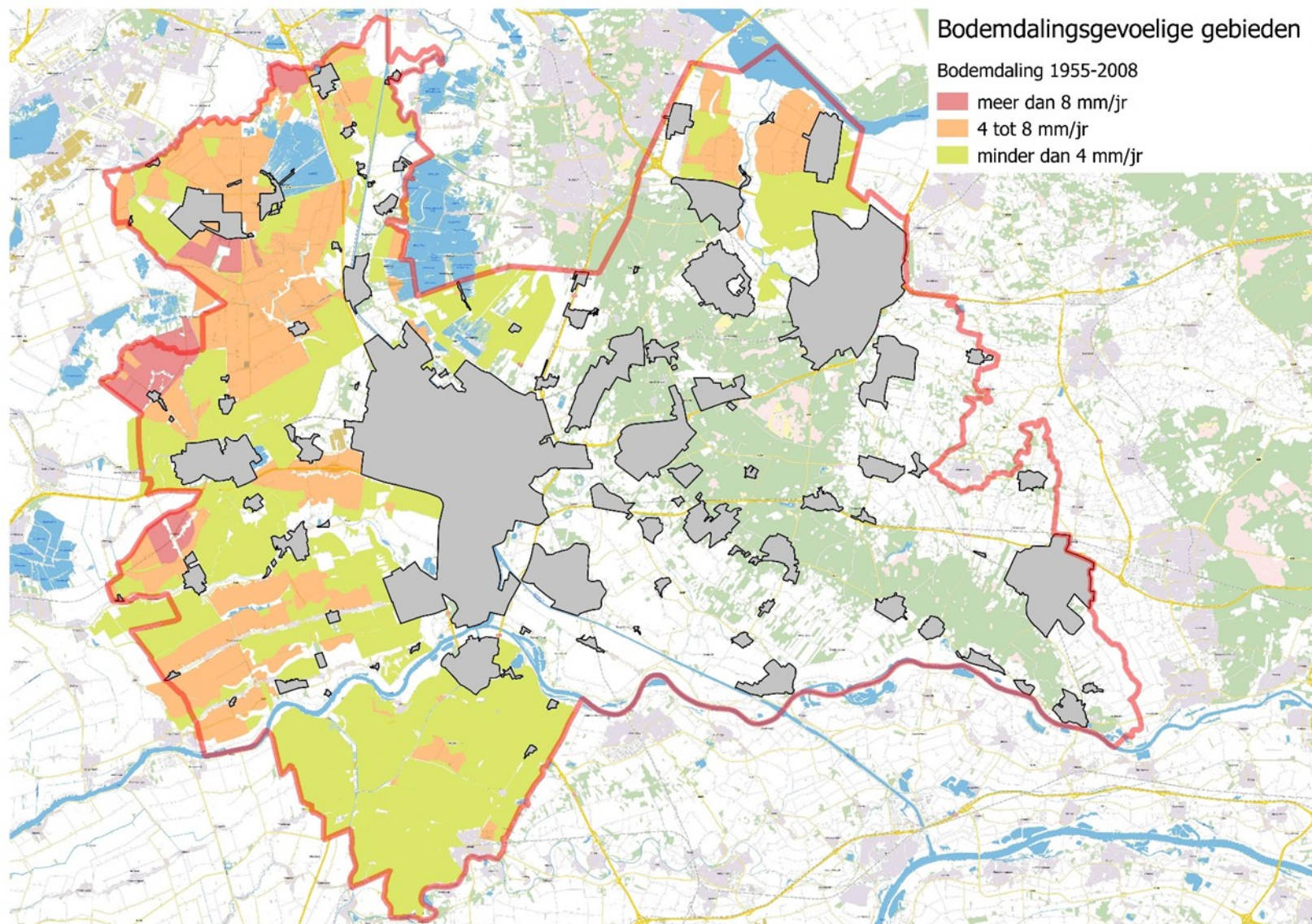
De incidentele middelen betreffen de Impulsgelden (besluitvorming volgt) en de reserveringen voor de projecten van de Regio Deal. De Impulsgelden worden volledig geïnvesteerd in maatregelen. Binnen de begroting voor de Regio Deal is nog ruimte om te investeren in innovaties. De invulling van deze middelen wordt eveneens uitgewerkt in het Uitvoeringsprogramma Bodemdaling 2.0.

Het jaar 2020 kan gezien worden als opstartjaar voor het Uitvoeringsprogramma en de RVS, het budget is ook beperkter dan voor de opeenvolgende jaren 2021-2023. In die jaren komt de nadruk te liggen op de implementatie van maatregelen in de gebiedsprocessen, zo blijkt ook uit de reserveringen van de Impulsgelden (besluitvorming volgt) en een deel van de provinciale middelen (€ 8,3 milj). Voor nieuw te starten onderzoeken (pijler 1) en de benodigde inzet voor pijler 2 en 3 bedraagt het voorlopige budget € 1,75 milj. (dit is 15 % van de provinciale middelen). Er is rekening gehouden met een post proceskosten van € 0,95 milj. (8%) voor het programma en een post onvoorzien van € 1 milj. (8%) om in te kunnen spelen op actualiteiten.

Tabel 6.2 Indicatieve begroting Uitvoeringsprogramma Bodemdaling (bedragen X milj €)

	2020	2021	2022	2023	totaal	
Incidenteel						
Maatregelen Impulsgelden (besluitvorming volgt)	PM	PM			PM	
Regio Deal bodemdaling Groene Hart	0,5	0,5			1	
Totaal incidenteel	0,5	0,5			1+PM	
Structureel						
Pijler 1 tot 3	0,25	0,5	0,5	0,5	1,75	15%
Pijler 4 Maatregelen via gebiedsprocessen	0,2	2,7	2,7	2,7	8,3	69%
Proceskosten programmaniveau	0,2	0,25	0,25	0,25	0,95	8%
Reserve	0,1	0,3	0,3	0,3	1	8%
Totaal structureel	0,75	3,75	3,75	3,75	12	%

Bijlage 1 Bodemdaling in Provincie Utrecht

Bijlage 2 Pijler 1: Overzicht projecten Kennisontwikkeling en Innovatie

Project	Doelstelling	Samen met ¹ /Relatie met ²	Rol provincie ³
BELEIDSKEUZES (diverse thema's)			
Klimaatakkoord - Nationaal Broeikasgasonderzoek (NOBV)	O.a. Inzicht in CO ₂ -emissies, effect bodemdalingremmende maatregelen kwantificeren, emissies voorspellen door verbetering bestaande broeikasgas- en bodemdalingsmodellen.	STOWA (T), Deltares, Universiteit Utrecht, Radboud Universiteit Nijmegen, WUR, WenR, TU Delft, B-ware, VU Amsterdam, (F): veel overheden, Regio Deal, IPV, VIC/NKB, Klimaatakkoord, KSBoV	Participeren, Stimuleren
Living on Soft Soils (LOSS) <i>(cross-over onderzoek tussen diverse faculteiten en vakgebieden en verbinding theorie, praktijk, beleid)</i>	Het overkoepelende doel van het programma is het integreren van het onderzoek naar fundamentele oorzaken met dat naar beleidsbeslissingen. 5 werkpakketten: meten en monitoren/mechanismen en CO ₂ emissies/impactanalyses/maatregelen en governance/kennistoepassing en ondernemerschap.	Universiteit Utrecht (T), TU Delft, WUR, WenR, Deltares, TNO Geologische Dienst, veel overheden en bedrijfsleven/NKB, Regio Deal, NWO	Participeren
Regio Deal bodemdaling Groene Hart: Ontwerpend onderzoek door Bestuurlijk Platform Groene Hart	Pleidooi, het rapport van het 1 ^e Ontwerpend Onderzoek ging over optimale combinaties van water, bodem en landgebruik in de veenweiden van het Groene Hart. Het nieuwe Ontwerpend onderzoek bouwt hierop door met het thema duurzame Energie. In het najaar 2020 verschijnt een advies aan RES 1.0, gericht op perspectief 2030. In 2021 levert het onderzoek een advies aan RES 2.0 gericht op perspectief 2050.	Prog. bureau Het Groene Hart (T), Zuid-Holland, Noord-Holland, Ministerie BZK Deltares, Regio Deal (F)/NKB, VIB	Participeren, Stimuleren
RE:PEAT	Simulatieprogramma RE:PEAT breder inzetbaar maken (uitbreiding met waterkwaliteit, berekenen effect landbouwkundige maatregelen en uitstoot broeikasgassen en training).	HDSR (T), Tygron, Copernicus Instituut (UU), STOWA, provincie Zuid-Holland, TAUW, Wageningen Economic Research, Wageningen Environmental Research, Deltares, PBL/NKB, AVP-PAV, VIB	Stimuleren
NIEUWE WATERSYSTEMEN			
Sturen op CO ₂ en draagkracht	Ontwikkelen webbased managementprogramma voor precisiewatermanagement voor optimalisatiedraagkracht en CO ₂ -emissie reductie.	Wageningen Environmental Research (T), Wageningen Livestock Research, KTC Zegveld/NKB, AVP-PAV	Stimuleren

Project	Doelstelling	Samen met¹/Relatie met²	Rol provincie³
Biodiversiteit en bodemdaling	Instrumentontwikkeling voor inzicht in biodiversiteitseffecten van bodemdaling remmende maatregelen i.c.m. agrarische bedrijfsvoering/ecologische maatregelen.	Universiteit Utrecht (T), HDSR, AGV, LTO Noord, Collectieven Rijn, Vecht en Venen en Rijn & Gouwe Wiericke, Provincie Zuid-Holland (F), Regio Deal (F), Rijk (F)/NKB, AVP-PAV, KSBoV	Participeren, Stimuleren
Bedrijvenproef Spengen (Sturen met grondwater)	Actief grondwaterbeheer (drukdrainage) bij 7 agrarische bedrijven in het veenweidegebied.	HDSR (T), agrarische ondernemers/NKB, AVP-PAV	Stimuleren
Living Lab Boeren op Hoog Water	Het ontwerpen van een bedrijfssysteem dat past een grondwaterpeil van 20 cm beneden maaiveld en dat systeem in zijn geheel in de praktijk testen/doorrekenen.	VIC (T), KTC, Louis Bolk Instituut, WUR/WER, (F): Provincie Zuid-Holland, Regio Deal, LTO, diverse waterschappen/NKB, AVP-PAV	Stimuleren
Veenweidensloot van de toekomst	Inzicht in invloed van verschillende factoren op afkalven slootkanten.	AGV (T), HDSR, HHSK, HHNK, Wetterskip Fryslân/NKB, AVP-PAV	Stimuleren
NIEUWE VERDIENMODELLEN			
Veen, Voer en Verder	Fase 2 richt zich op o.a. volgende aspecten: teeltaspecten (zaaien, bemesten en oogsten), gewaspersistentie, milieuaspecten, (watervraag en emissies), LCA.	Kennis Transfer Centrum (KTC (T), VIC, Louis Bolk Instituut, Regio Deal (F)/NKB, AVP-PAV	Stimuleren
Weidevogels en drukdrainage	Onderzoeken of drukdrainage kan bijdragen aan succesvol weidevogelbeheer en verbeteren van de algehele biodiversiteit.	Gebiedscoöperatie Rijn Vecht & Venen (RVV)(T), HDSR, ondernemer/NKB, AVP-PAV, Bedrijvenproef Spengen	Stimuleren
Cranberryteelt, vervolgproject	Nieuw proefveld: leren en experimenteren als opmaat naar vervolg- en verdiepingsonderzoek cranberryteelt.	KTC Zegveld (T)/NKB, AVP-PAV	Stimuleren
Valuta voor Veen	Fase 3: uitvoer van 2 pilots	Natuur& Milieu Federatie, NMU (T)/NKB, PAV	Stimuleren
HET NIEUWE MELKVEEBEDRIJF			
Bodemtemperatuurafhankelijk bemesten	Het minimaliseren van verliezen naar bodem, water en lucht door bemesten op het juiste tijdstip	LTO Noord (T), KTC Zegveld, Zuivel NL, Proeftuin Veenweiden/AVP-PAV, Proefpolder kringlooplandbouw	Stimuleren

Proefpolder kringlooplandbouw	Verminderen milieubelasting vanuit agrarische bedrijven en daarmee bijdragen aan schoner water- en bodemsysteem.	AGV, HDSR, VIC (T), PPP-Agro Advies, Boerenverstand Wageningen Environmental Research, Louis Bolk Instituut, NMI en 5 ondernemers/NKB, AVP-PAV, Proeftuin Veenweiden	Stimuleren
Project	Doelstelling	Samen met¹/Relatie met²	Rol provincie³
NIEUWE OPLOSSINGEN VOOR INFRASTRUCTUUR EN BEBOUWING			
Veenweiden in beweging (VIB), gebiedsproces met 4 onderzoekslijnen	Gezamenlijk onderzoek naar maatregelen voor: - afremmen bodemdaling - bijdrage verkeersveiligheid en betaalbaar wegbeheer - bijdrage landbouw aan opwekken duurzame energie (m.n. zon/wind) - bijdrage economisch rendabele bedrijven met toekomst, 3 strategieën: extensiveren, intensiveren, biologisch als bouwstenen voor een vitale duurzame landbouw.	Gemeente Woerden (T), HDSR, Provincie Zuid-Holland (F), Regio Deal (F), ondernemers/NKB, AVP-PAV, Impulsgelden	Realiseren, Stimuleren

¹ Samen met: T= trekker, F=financier, niet actief in proces

² NKB: Nationaal Programma Bodemdaling/Regio Deal: Regio Deal bodemdaling Groene Hart/NWO: Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek/AVP: Agenda Vitaal Platteland/PAV: Programma Aanpak Veenweiden

³ Rollen (uit Omgevingsvisie, zie ook paragraaf 1.6): Stimuleren (faciliteren, subsidies), Participeren (coördinator, partner, deelnemer), Realiseren (opdrachtgever, regisseur), Reguleren (regel stellend)